

Crimen Fori Ecclesiastici

Seu Decretalium Gregorii IX. Pont. Max. Liber V ; Brevi Methodo ad discentium utilitatem Expositus, In quo praecipuae circa Materiam hujus Libri Quinti, quae tum in Theoria, tum in praxi occurrunt, difficultates solvuntur, allatis etiam contrà sentientium fundamentis, & horum solutionibus

Accedunt duo Indices, unus Titulorum initio Operis, alter rerum, & verborum notabilium in calce ejusdem

Schmalzgrueber, Franz

Ingolstadii, 1727

VD18 13510827-001

§. III. De Adulterio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75232)

& uterque ad id concurrere, eo ferè modo, quo dividenda est res, quæ certò spectat ad duorum alterutrum, nescitur autem,

ad quem illorum, Vasquez in 1. 2. D. 68. n. 44. § 47. quem sequitur P. Wiestner hic n. 34. § 35.

S. III.

De Adulterio.

S U M M A R I U M.

62. Adulterij Definitio.
 63. Ejus malitia in quo consistat?
 64. An purgetur per consensum alterius conjugis?
 65. 66. Quotuplex sit Adulterium?
 67. 68. An committatur cum uxore putativa, vel Sponsa alterius?
 69. 70. Pœna adulterij Civilis.
 71. Pœna criminalis Jure Ecclesiastico.
 72. &c. Et Jure Imperiali.
 75. &c. Cause excusantes à Pœnis adulterij.
 80. Quo tempore accusatio ejusdem cesserit?
 81. An conjux innocens agere contra alterum de adulterio possit?
 82. 83. An uxor accusare adulterium mariti?
84. 85. Quis ordo observandus inter eos, qui possunt hoc accusare?
 86. An illius accusare etiam possit minor 25. annis?
 87. 88. 89. Quinam accusari de illo possint?
 90. Quid sit Lenocinium, & quæ illius pœna?
 91. &c. Quænam probatio requiratur, & sufficiat ad probandum Adulterium?
 95. 96. Quis sit Jurex competens in causa ejusdem?
 97. 98. An qui criminaliter egit de adulterio postea de illo agere possit civiliter, & vicissim?
- XI. inter alias meritorè vetuit hanc propositionem: Copula cum conjugata, consentiente marito, non est Adulterium, adeoque sufficit in Confessione dicere, se esse fornicatum.
- Quæritur 2. quotuplex sit Adulterium? R. Adulterium dividi potest in Simplex, sive Unilaterale & in Duplex, seu Bilaterale. Simplex est, quod vel à marito alieno cum soluta, vel ab uxore aliena cum soluto committitur. Duplex, seu Duplicatum dicitur, quod à marito alieno cum uxore aliena perpetratur. Azor p. 3. l. 3. c. 7. not. 2. König hic n. 4. Reiffenstuel ibid. n. 3. § 4. Magnif. P. Schmier p. 3. de Delict. c. 2. n. 41. Itud priore gravius est; quia per illud adulter non tantum lædit fidem propriæ uxori debitam, sed etiam jus alterius mariti, & frequenter liberorum ejus, si ex tali adulterio filius nascatur, quem deinde veri Liberi, tanquam putativum fratrem, pro cohærede habere, & pater alimentare debet, Engl hic n. 3.
- Utrumque tamen est verum, & 66 proprium Adulterium, ut patet ex can. ille 14. §. cum ergo, & can. seq. caus. 32. q. 5. can. fin. caus. cit. q. 6. c. transmissa 4. de eo, qui cognovit &c. Ratio est, quia utroque modo violatur fides conjugalis. Neque refert, quod Jure civili carnalis conjunctio viri conjugati cum soluta Adulterium esse non censeatur, & adulterij pœnis non puniatur; nam hoc Jure in Adulterio tantum consideratur feminis confusio, & ab hoc proveniens incertitudo prolis, quam conjunctio

62. Quæritur 1. Quid sit Adulterium? R. Adulterium dupliciter potest accipi. 1. latè, in quo sensu est quæcumque conjunctio carnalis, non conjugalis can. nemo 4. ans. 32. q. 4. 2. stricte, & proprie & eatenus est violatio thori alieni. Sylv. V. Adulterium n. 1. Host. in Summ. hic n. 1. Vallenf. §. 1. n. 1. Pirhing n. 1. König n. 3. Reiffenstuel n. 2. Magnif. P. Schmier p. 3. de Delict. c. 2. n. 36. Vel, ut aij ex mente S. August. de Bon. conjug. c. 4. loquuntur, est violatio fidei, & thori conjugalis.

63. Hinc duplex est ejus malitia: una Luxuriæ; quia est concubitus viri cum foemina extra conjugium: altera Injuriæ; quia est violatio juris, quod conjuges ad se invicem habent, ut obligare se invicem possint ad non dividendam carnem suam cum alio. S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 3. Azor p. 3. l. 3. c. 7. pr. Pirh. hic n. 1. Schambogenn. 2. Lullung Theol. præct. tr. 4. D. 1. n. 58.

64. Neque malitia hæc purgatur, vel tollitur per consensum alterius conjugis, eò, quod hic consentiat in adulterium conjugis adulteri; quia adhuc injuria infertur DEO auctori naturæ, qui indissolubili vinculo utrumque conjugem adstrinxit sibi invicem: quamvis tali casu conjux consentiens in adulterium alterius non possit actionem, vel querelam instituere super injuria à conjuge sibi illata; quia scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus. Reg. 27. in 6. Hinc Innocentius

Atio conjugati cum soluta non inducit. *Contra* Jure Canonico consideratur violatio fidei conjugalis, atque eadem castimonia debetur à viro, quæ ab uxore, & uterque conjux ad fidem mutuo promissam æqualiter obligatur *can. nemo 4. princ. caus. 32. q. 4. Clar. §. Adulterium n. 2. Gonzal. in c. 2. b. tit. n. 5. Zoel. ff. ad Leg. Jul. de Adult. n. 2. Vallens. hic. §. 1. n. 1. Engl. n. 2. Pirhing n. 2. 7. ubi tamen in fin. König n. 6. Reiffenstuel n. 18. Wiestner n. 37. Magnif. P. Schmier p. 3. de Delict. c. 2. n. 43.*

67 *Quæritur 3. an Adulterium committatur cum uxore alterius putativa, vel Sponsa?* *Ad 1. re ipsa, & Theologicè loquendo concubitus cum uxore putativa alterius adulterium non esse, cum nullum inter hujusmodi conjuges putativos intercedat vinculum, quod adulterio violatur: de rigore tamen Legum pro tali habetur. prout patet ex l. si uxor 13. §. plane 1. ff. ad Leg. Jul. de Adult. ubi Ulpianus, Plane inquit, sive iusta uxor fuit, sive injusta, accusationem (adulterii ab ea commissi) injungere vir poterit; nam §. Sextus Cæcilius ait: Hæc Lex ad omnia Matrimonia pertinet. Ex quo textu Abb. in c. plerumque de Donat. int. vir. & uxor. arguit, mulierem, pro conjugata habitam, si dormierit cum alio viro, amittere Dotem in pœnam delicti sui, licet aliàs probaretur nullitas Matrimonii. Consentit Gloss. in c. plerumque cit. V. repetere: ubi citat alios textus, & ponit hanc Regulam: quòd crimina secundum intentionem judicentur.*

68 *Ad 2. certum est Adulterium committi per violationem Sponsæ alterius de presenti; quia nuptias non concubitus, sed consensus facit. Idem non pauci volunt committi, quando violatur alterius Sponsa de futuro, ob duplicem textum. 1. l. si uxor 13. §. Divi 3. ff. ad Leg. Jul. de Adult. ubi adulterii crimen etiam in Sponsa vindicandum asseritur. 2. can. omne 10. §. item caus. 27. q. 2. ibi, Qui sponsam alterius in agro opprimit, morie moriatur; quia uxorem alterius violavit. Verum ego ad hoc dubium jam dixi Libr. 4. Tit. 1. n. 38. violationem Sponsæ alterius de futuro adjunctam quidem sibi habere peccatum Injuriæ, non tamen esse propriè adulterium, ex Rationibus allatis. Neque obstant, textus allati in contrarium, ad 1. ibi non deciditur, quòd corruptio Sponsæ alienæ sit adulterium, sed tantum deciditur, quòd similem mereatur pœnam, cum similem innocenti Sponso injuriam inferat. Ad 2. ibi sermo est de desponsata per verba de presenti, ut patet ex can. si quis 11. & can. seq. q. cit. & notant Zoel. hic n. 2. Pirhing ibid. n. 3. fin.*

69 *Quæritur 4. quo: modis agi ex adulterio possit?* *Re. potest agi vel civiliter, R. P. Schmalzgrueber L. V. T. 1.*

vel criminaliter. Quando civiliter agitur, duplex Adulterii pœna est. Prima Divortium, seu separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad quam agere conjux innocens potest, *c. tua 5. de Procurat. c. ex litteris 5. de Divort. & Novell. 117. c. 8.* imò si Adulterium notorium sit, ab Adultero conjux innocens divertere probabilius propria autoritate potest, ut colligitur ex *c. significasti 4. fin. de Divort. & dictum est Libr. 4. Tit. 19. n. 110.* ad quem Titulum plura videri possunt, quæ alij sub Rubrica præsentis disputant. Altera pœna est amissio Dotis, & Donationis propter nuptias; nam hæc conjugi innocenti restitui debet cum omnibus, quæ nocenti attulit *c. plerumque 4. de Donat. int. vir. & uxor. l. ex consensu 8. §. hæc nisi 4. §. §. seq. C. de Repud. Novell. 11. c. 3. §. 2. & dictum est Libr. 4. cit. Tit. 20. n. 111. & seqq. ubi plura de amissione Dotis, & Donationis propter nuptias ob Adulterium.*

Præterea civilis obligatio etiam in foro conscientie incumbit adultero, si ex assertione adulteræ, aliisque sufficientibus argumentis sibi persuadeat, vel persuadere debeat, prolem ex se genitam esse, ut restitutionem faciat marito adulteræ, qui patrem se credens, proli adulterinæ alimenta, vel dotem dedit: item Liberis legitimis adulteræ, qui propter successione Spurijs læsi sunt; quia adulter vera causa hujus læsionis est, conf. sicut quilibet alius, qui alterum contra Justitiam læsit in bonis, ad restitutionem merito obligatur. Sed & ipsa mater adultera, tanquam simultanea causa dictæ læsionis, tenetur vel prolem adulterinam manifestare marito, aut alijs Liberis, vel aliam compensationem iisdem facere de bonis proprijs: de quo plura infra Tit. 38.

Criminalis pœna alia est Jure Ecclesiastico, alia Jure Civili prodita. Jure Ecclesiastico aliter puniuntur Adulteri Laici, aliter Clerici. Laicis olim infligebatur pœna Excommunicationis *c. intelleximus 6. b. tit. & saminæ adulteræ, si mariti eas nolent recipere, ad agendam pœnitentiam in Monasterium perpetuo detrudebantur c. gaudemus 19. de convers. conjugat.* Hodie tamen Adulterorum Laicorum punitio passim relinquitur Curie Sæculari, ut notat P. Wiestner hic n. 41. Circa Clericos hoc Jure tria sunt constituta. 1. si adulterium in Judicio confessus, vel convictus de eo est Clericus, deponi ab Officio, & Beneficio, atque insuper in Monasterium ad agendam toto vitæ tempore pœnitentiam detruudi debet *can. si quis Clericus 10. & can. seq. dist. 81.* cui tamen detractioni, cum hodie exoleverit, sufficit pœna carceris, vel alia similis, & ali-

quando etiam pecuniaria. 2. si suspectus, vel diffamatus de crimine isto, nondum autem convictus sit, eidem indicenda est Purgatio Canonica, in qua si defecerit, ab Officio est suspendendus *c. significasti s. fin. b. tit. Farin. prax. crim. q. 141. n. 33. Vallens. bic §. 1. n. 5. Honor. n. 17. Pirhing n. 20. Schambog. n. 10. Wiestner n. 41. Reiffenstuel n. 14. 3. Eundem cum uxore, matre, filia, aut sorore in adulterio, vel stupro deprehensum, in continenti percutiens Excommunicationem Canonis non incurrit *c. si verò 3. de Sent. Excomm.* quia talis percussio, licet peccaminosa sit, iusti tamen doloris vehementiam impellente potius, quam suadente Diabolo facta praesumitur. *Navar. Man. c. 27. n. 84. Covar. p. 2. de Sponsal. c. 7. §. 7. n. 12. Barbof. in c. si verò cit. n. 6. Wiestner n. 41. cit.**

72 *Jure Imperiali* in Adulteros olim quidem per Legem Juliam statuta duntaxat fuit poena deportationis, vel exilii *l. si quis 5. ff. de question. postea tamen in eosdem poenam gladii sanxit Constantinus Imp. l. quamvis 30. C. ad Leg. Jul. de Adult.* secutus in hoc Legem Divinam Veteris Testamenti per quam poena Adulterii fuit mors. *Levit. 20. v. 10. Deut. 22. v. 22. & Dan. 13. v. 41. & quidem lapidatio, ut constat ex Joan. 8. v. 5.* Quam gladii poenam deinde Justinianus Imp. in feminis adulteris propter sexus fragilitatem mitigavit, ut circa illas cessante, poena mortis, verberata in Monasterium detrudantur, easque marito intra biennium recipere liceat, biennio verò transacto, si maritus non recepit, toto vitæ tempore in Monasterio ad agendam poenitentiam manere debeant, prout habetur *Auth. sed hodie C. ad Leg. cit.* Atque ad has Leges sese remississe videtur Carolus V. in *Const. crim. art. 120.* dum ibi statuit, ut Adulteri secundum Antecessorum suorum edicta, & Leges Imperiales puniantur. *Stryck. Us. Mod. Pandect. ad Leg. Jul. de adult. §. 2. fin.*

73 Hodiernis moribus poena capitalis etiam pro duplici adulterio in plerisque Provinciis ab usu recessit, & loco ejus subrogata est relegatio, sive exilium, statio ante fores Ecclesiarum cum accensa face tribus diebus Dominicis, aut alia poena arbitraria, etiam pecuniaria. *Clar. §. adulterium n. 8. fin. Menoch. de arbitr. cas. 419. n. 62. & seqq. Farin. prax. crim. q. 141. n. 74. Harppr. in §. item Lex Julia 4. n. 78. Inst. de Publ. Judic. Vallens. bic §. 1. n. 2. Engl. n. 6. v. verum, Pirhing n. 18. Wiestn. n. 42.* Hinc varia est poena hæc pro varietate Provinciarum, *Stryck. §. 2. cit.* Jure nostro Bavarico Adulteri, si personæ vulgares sint, & Adulterium simplex duntaxat, per mensem incarcerationem in pane, & aqua, vel alio æquivalente levi victu, & insuper,

si pinguioris fortunæ sint, 100. Libris, h. e. 113. fl. 26. fr. si tenuioris, dimidia parte plectuntur, applicanda pijs causis, & manifestatori. Qui verò solvendo non erit, finito carcere, per dies tres Dominicos continuos cum candela (non tamen denudatis brachiis, & sine virgis) ante templi fores illi standum erit. Si verò adulterium duplex sit, inter easdem viliores personas commissum, nulla poena pecuniaria recipienda erit, sed prima vice deprehensi, post duram incarcerationem, tribus diebus Dominicis continuis ante templi fores cum candela ardente, & denudatis brachijs, cum virga in manibus ferro inclusis collocandi sunt. Si secunda vice deprehendantur, relegantur extra Bavariam in perpetuum. Si verò tertia, Judici in criminalibus traduntur, pro diversitate circumstantiarum puniendi, ut videre est *Landts- und Pölicey-Ordnung Libr. 5. Tit. 9. art. 1. & seqq.* ubi etiam, quomodo Poenæ adulterij secundum diversitatem conditionis, & status delinquentium mutanda sint, in cæteris Provinciis pecuniaria locorum Statuta, & consuetudines observanda sunt. Si arbitraria sit alicubi hujus delicti poena, curandum Judicibus, ne in puniendis adulteris nimis remissi sint; aliàs, ut moment DD. gravis peccati se reos facient, cum multoties ex tali facilitate maxima scandala, imò & cædes proveniant. *Clar. §. adulterium n. 7. Farin. q. 141. n. 66. Engl. n. 6. verum, Reiffenstuel n. 17.*

Gravius verò puniendum est illud adulterium, quod sub specie Matrimonii committitur, & Polygamia dicitur, quando scilicet adhuc priore Matrimonio stante, & vivente conjuge, scienter simul, & voluntarie cum alia persona nuptiæ contrahuntur; cui sceleri, quia gravissimum Sacramento Matrimonii infert irreverentiam, poenam capitalem videtur statuisse Carolus V. in *Const. crim. art. 121.* Sed hæc Constitutio ita interpretanda est, ut ad poenam capitalem non sufficiat solummodo secundum Matrimonium contractum esse, sed requiritur, ut accesserit carnalis copula; habet enim ibidem Imperator tales Polygamos pro adulteris. Adulterium autem sine copula non committitur. Item quia Imperator tantum statuit poenam viro, vel feminæ jam alio Matrimonio ligatis, ideo hæc poena non erit extendenda ad personam solutam, licet cum Polygamo Matrimonium ineat scienter, maxime si fuerit femina, in qua nec poena ordinaria adulteri de Jure Civili locum habet, utpote quod eo Jure non in solutam, sed conjugatam tantum committitur, ut dictum est *n. 66. Engl. bic n. 7.*

Quæritur §. quanam sint causæ ex-75
cufantes à poenis adulteri? 2. plures
sunt

sunt causæ, ob quas cessant poenæ adulterii privatæ, sive Civiles, vel etiam publicæ, & criminales, ut videre est apud Gloss. in c. 6. v. *mutua compensatione* b. tit. Hoff. *ibid.* Farin. *prax. crim. q. 141. n. 95.* & *seqq.* Haun. *tom. 1. de J. & J. tr. 2. à n. 708.* Zoel. *bic à n. 9.* Pirhing *n. 34.* König *n. 10.* Reiffenstuel *n. 23.* & *24.* & alios passim. Et 1. quidem poena adulterii Civilis cessat, si etiam alter conjux commiserit adulterium; nam tunc neuter conjux agere ad Divortium, & Dotis, vel Donationis propter nuptias restitutionem potest, quòd eo casu compensetur crimen pro crimine, prout patet ex c. *intelleximus* 6. & c. *fin. b. tit. l. viro* 36. junct. Gloss. *ff. solut. Matr.* & dictum est *Libr. 4. Tit. 19. n. 107.* & *Tit. 20. n. 115.* Aliter se res habet quoad poenas criminales; nam his adhuc locus est, etiam si uterque conjux adulterii reus sit. Abb. in c. 6. cit. n. 5. Covar. p. 2. de *Sponsal. c. 3. §. 6. n. 5.* Sanch. l. 10. de *Matr. D. 8. n. 36.* Vivian. in c. 6. cit. *circ. med.* Barbol. *ibid. n. 5.* Wagnereck *not. 2.* Gonzal. in c. *fin. n. 1.* Haun. *tom. 1. de J. & J. tr. 2. n. 707.* Ratio est, quia poenæ criminales spectant satisfactionem Reip. quæ per secundum adulterium gravius læditur, ut adeò neutrum manere impunitum debeat. Quare, non obstante exceptione similis adulterii à viro commissi per uxorem opposita, poterit adhuc vir accusare uxorem adulteram Proceatque hoc etiam in foro conscientiarum; quia idem servandum est in utroque foro, quando forum externum non nititur falsa præsumptione, Sanch. l. cit. n. 43. Pirhing *bic n. 33. fin.*

2. Si uxor violenter sit oppressa l. si uxor 13. §. *siquis plane* 7. & *vim passam* 39. pr. ff. ad *Leg. Jul. de Adult.* quia tunc cessat culpa, igitur etiam poena cessare debet. Aliud est, si uxor non per vim absolutam, quæ omne voluntarium tollit, sed per gravem metum sit carnaliter cognita; nam tunc, quia coacta voluntas non excusat in maleficiis, hujusmodi metum passa uxor poenam meretur, sed mitiorem, non verò ordinariam sed civilem, vel criminalem: & hinc nec dote, nec consortio mariti privari potest; quia metus excusat à dolo. *adulterium* autem (in ordine ad poenam ordinariam) sine dolo malo non committitur, prout dicitur l. si ex lege 43. ff. ad *Leg. Jul. de Adult.* Sylv. V. *Adulterium n. 10.* Minus excusatur à poena adulterii conjux, quæ adulterium commisit propter necessitatem extremam famis, vel paupertatem; nam adhuc puniendi est tanquam adultera, tam civiliter, quam criminaliter quamvis fortasse hoc secundo modo aliquantum mitius. Farin. q. 142. n. 15. Zoel. *bic n. 13.* Pirhing *n. 35.* Ratio est, quia Adulterium

intrinsicè, & ita malum est, ut nulla voluntate, vel consensu humano, nec aliâ circumstantiâ, extrinsicè accedente, purgari, vel tolli possit; debet enim quis potius omnia mala pati, & mori, quam in adulterium, vel fornicationem consentire.

3. Excusat à poena adulterii ignorantia saltem inculpabilis, qualem habet mulier, quæ ab alieno viro decepta, putans hunc esse suum maritum, ab eo carnaliter cognoscitur; item credens maritum suum esse mortuum, cum alio nuptias contrahit: quod etiam dicendum de Virgine, quæ nubit alieno viro, nesciens hunc esse jam uxoratum; neque enim in his casibus adulteræ dici poterunt, quamdiu inculpabiliter laborant hujusmodi ignorantia: illâ tamen sublata, adulteræ esse incipient, si hujusmodi perrexerint adherere, & continuare flagitium *can. si virgo* 5. *caus. 34. q. 1.* Wefenbec. *ff. b. tit. n. 14.* Gonzal. in c. 3. b. *tit. n. 9.* Zoel. *bic n. 9.* Pirhing *n. 9.* König *n. 10.* Reiffenstuel *n. 23.* Quin ab adulterii poenis Azor p. 3. l. 3. c. 2. *not. 8.* Farin. q. 141. n. 97. Pirhing, König. *citt. excusatum* volunt etiam illum, qui ignorat mulierem, quam cognoscit, esse nupram viro; quia, ut ex l. si ex lege 43. ff. b. tit. dictum est n. *prec.* Adulterium sine dolo malo non committitur. Ignorantia autem excusat à dolo. Alii tamen cum Diaz, *Deciano*, & aliis hoc casu exceptionem nullam agnoscunt; quòd talis à principio dederit operam rei illicitæ.

4. Accusari Adulterii nequit in foro externo, nec pro adultero haberi, qui adulterium animo meditatus, solutam poluit, quam conjugatam; putavit utrumque enim cogitatione ita adulterium committatur, revera tamen non committitur, quòd in delictis forum externum veritatem, non verò opinionem spectet: nec quis propter opinionem, vel cogitationem, sed propter factum, & delictum ipsum punitur. König *bic n. 11.* Reiffenst. *ibid. n. 24.* Contrarium tamen cum Diaz *pract. crim. can. c. 85. V. Adulteri n. 5. §. quando autem Clericus*, defendit Farin. q. 141. n. 102. ubi putat hoc casu intrare poenam adulterii, ex ratione ad finem n. *prec.* datâ.

5. A poena ordinaria Adulterii eximitur ille, qui ex parte sua conatus est thorum alienum conspurcare, atque ad actum propinquum defacto pervenit, si reipsa commixtio secuta non fuit, ob duplicem rationem, unam generalem; quia consuetudine, per totum Mundum approbata, teste Clar. §. *fin. q. 92. n. 1.* conatus, quamvis actui proximus, regulariter non punitur: alteram specialem; quia hoc casu cessat confusio sanguinis, & incertitudo prolis, quæ causæ poenæ ordinariæ statuendæ locum dedisse videntur. Quare hujusmo-

jusmodi conatus compesci fustigatione, carcere, vel aliâ poenâ arbitrariâ poterit. Farin. q. cit. n. 103. Carpov. pract. crim. p. 2. q. 16. n. 2. König hic n. 11. fm. Reiffenst. n. 24.

80 6. Cessat accusatio adulterii, si tempus ipsi præfixum sit elapsum. Zoel. hic n. 9. Pirhing n. 34. Haun. l. cit. n. 710. Porro Maritus jure speciali mariti accusare potest uxorem adulterii intra 60. dies utiles, computandos à tempore soluti Matrimonii per divortium l. non solum 3. & ibi Gloss. V. ex dissolutione, & l. Jure 6. c. ad Leg. Jul. de Adult. Gonzal. inc. 4. b. tit. n. 3. Zoel. hic n. 3. Pirhing ibid. n. 8. Idem tempus 60. dierum concessum est Patri adulteræ, quod tamen ipsi non currit, dum maritus accusat: si verò uterque tam maritus, quam pater differat accusare, utriusque hoc tempus currit l. si maritus 4. pr. ff. ad Leg. Jul. de Adult. Gonzal. Zoel. Pirb. l. cit. Post dies 60. elapsos admittuntur ad accusandum etiam extranei (& inter hos quoque maritus, & pater, si privilegium 60. dierum neglexerint, sed jure extranei) intra quatuor menses utiles l. si maritus cit. §. extraneis 1. & l. miles 11. §. Sexaginta 6. ff. eod. Porro accusatio hujus criminis, uti & reliquorum Legis Juliæ, puta stupri, lenocinii &c. illud speciale habet, quòd quantumvis reliqua crimina regulariter tantum spatio 20. annorum extinguantur l. querela 12. C. ad Leg. Corn. de fals. Adulterium tamen, & similia præscribantur quinquennio, ita, ut eo lapso, nullum amplius accusandi jus sit: numeraturque quinquennium istud à tempore commissi criminis, & est continuum l. adulter 5. C. ad Leg. Jul. de Adult.

Porro quibus alijs modis præter mutuum compensationem cesset poena Civilis Divortii, & amittendæ Dotis, vel Donationis, propter nuptias, dictum est Libr. 4. Tit. 19 à n. 103. & Tit. 20. n. 114. cum duob. seqq.

81 Quæritur 6. an conjux innocens adulterium conjugis accusare, aut agere ex causa adulterii adversus eundem possit? certum est 1. utrumque conjugem adversus nocentem posse civiliter ad Divortium, & lucrum Dotis, vel propter nuptias Donationis, ita omnes. Neque hic distinguendum est, an maritus accesserit ad solutam, vel aliam conjugatam. Farin. pract. crim. q. 141. n. 104. Certum est 2. actionem injuriarum ex adulterio non solum marito innocenti contra uxorem adulteram, sed etiam uxori innocenti contra maritum nocentem competere; quia ex viri adulterio injuriam & ipsa patitur, Bald. in l. 1. C. ad Leg. Jul. de Adult. n. 3. Brunnem. ibid. n. 2. Farin. l. cit. n. 106. Pirhing hic n. 6. §. ex quo inferitur, Wiestn. ibid. n. 48.

Certum est 3. à marito innocente ad poenam adulterii Legalem accusari uxorem posse l. ex lege 2. ff. ad Leg. Jul. de Adult. Imò huic ante omnes alios, ipsum etiam Patrem, & cognatos uxoris adulteræ accusatio competit l. cit. §. si simul 8. quòd justus dolor eum præ alijs impellat.

An verò etiam uxor ad poenam Legalem de adulterio accusare Maritum possit, dubium moveri potest: quod tamen distinctione dissolvitur inter Jus Civile, & Canonicum. Nam jure Civili uxor accusare maritum suum adulterum non permittitur l. publico 1. C. ad Leg. Jul. de Adult. & ibi Gloss. V. violato, Host. Summ. hic n. 1. Covar. p. 2. de Sponsal. c. 7. §. 6. n. 5. Sanch. l. 10. de Matr. D. 8. n. 33. Farin. q. 141. cit. n. 104. Haun. tom. 6. de J. & J. tr. 2. n. 106. Pirhing hic n. 6. Wiestner n. 49. Reiffenstuel n. 28. tum quòd marito, tanquam capiti suo, majorem reverentiam debeat uxor; tum verò, quòd adulterium in uxore ob sobolis incertitudinem, quam inducit, & falsi partus suppositionem multò gravius jure reputetur, quam in marito. Tiraquell. connub. l. 1. Gloss. 1. p. 1. n. 44. Imò si uxorem maritus criminaliter accuset de Adulterio, ipsa eidem similis criminis exceptionem nequit opponere, quòd adulterium ipsius adulterio mariti par esse non videatur, ob rationes allatas, quibus accedit, quòd injuria, quam ipsa adulterando infert marito suo, sit longè gravior, quam ea, quam ipsi infert maritus; ipsa enim adulterando inquinat thorum mariti sui, iste autem, sive accedat, ad solutam, sive ad conjugatam aliam, non inquinat suum ipsius thorum, adeoque nec uxoris suæ, sed thorum viri illius, cum cujus uxore rem habet. Sot. in 4. diff. 37. q. un. art. 3. Covar. n. 5. cit. Sanch. n. 34. Pirhing n. 6. §. ex quo inferitur.

At Jure Canonum ad mariti adulterii accusationem etiam uxor admittitur can. fin. caus. 32. q. 5. Durand. Specul. de Adult. n. 5. Farin. q. 141. n. 105. Pirhing hic n. 7. Reiffenstuel ibid. n. 29. quia hoc Jure adulterium æquè in utroque conjugate damnatum est can. fin. cit. & can. si quis uxorem 4. caus. cit. q. 1. ubi Gloss. V. ad imparia ait, eos in adulterio deprehenso ad imparia non judicari quoad debitum reddendum, quoad divortium, quoad accusationem. Quam SS. Canonum constitutionem imitatus est Carolus V. Const. crim. art. 120. ubi uxori accusationem mariti adulteri discretè permittit. Wefenbec. ff. ad Leg. Jul. de Adult. n. 12. Brunnem. in l. 1. cit. n. 4. Pirhing n. 7. cit. fin. Wiestner n. 51. Reiffenstuel n. 29.

Quæritur 7. quis ordo observandus inter eos, qui Adulterium accusare possunt, & volunt? Ante omnes alios, etiam patrem adulteræ, ut n. 82. dictum est, ad-

mitti-

mittitur ad accusandum adulterium uxoris suæ maritus : idque procedit, etiam si pater prævenit in accusando adulteram, modo maritus non fuerit negligens in accusatione instituenda, ut *l. ex lege 2. §. si simul 8 ff. ad Leg. Jul. de Adult.* additur; vel nisi pater maritum infamem arguat, aut doceat colludere magis cum uxore, quam ex animo accusare; tunc enim pater præferetur marito; aliàs postponetur, ut habet textus *l. nisi 3. & notat ibidem Gloss. V. infamem, Vivian. in c. 4. §. in accusando b. tit. Barbos. ibid. n. 1. Gonzal. n. 3. Haun. tom. 6. de J. §. J. tr. 2. n. 105. Zoel. hic n. 3. Pirhing n. 4. Reiffenstuel n. 25.*

85 Post maritum cessantem, aut nolentem agere admittitur ad accusandum adulterium Pater mulieris *l. ex lege cit. §. si simul 8. & l. seq. ff. eod.* Post patrem verò reliqui cognati, scilicet frater, patruus, avunculus adulteræ, & alii, quos verus dolor ad accusandum impellit *l. quamvis 30. c. eod.* Cessantibus propinquis admittuntur denique extranei *l. si maritus 4. §. extraneis 1. ff. eod.* quia adulterium inter Delicta publica connumeratur *l. non omnia 1. ff. de Publ. Judic. & §. item Lex Julia 4. Inst. eod. de delicto* autem publico quilibet de populo ad accusandum admittitur, modo mas sit, & major 25. annis *l. palmam 43. §. senatus 10. ff. de rit. nupt. Welfenbec. ff. ad Leg. Jul. de Adult. n. 10. Harppr. §. item Lex Julia cit. n. 38. Gonzal. in c. 4. h. tit. n. 3. §. 4. Zoel. hic n. 3. Pirhing n. 5. Reiffenstuel n. 26. §. 27.*

86 Minor 25. annis adulterij accusare non potest; quia non videtur idoneus acculator, qui nondum est robustæ ætatis: suum tamen Matrimonium si velit vindicare, admitti debet *l. si maritus 15. §. Lex Julia 6. ff. ad Leg. Jul. de Adult. n. 10.* cum auctoritate tamen Curatoris *l. clarum 4. C. de auctor. præband. Gloss. in l. §. cit. V. audietur, Gonzal. l. cit. n. 4. Pirhing n. 5. prop. fin.* Non obstat autem volenti vindicare proprium Matrimonium, quòd sit adhuc filiosam, nam etiam iste accusare uxorem potest de adulterio, perinde ac si sui juris esset, etiam invito patre *l. inter 6. §. filiosfamilias 2. ff. ad Leg. de Adult. Pirh. n. 5. fin.*

87 Queritur 8. quinam adulterij accusari possint? R. accusari possunt tam adulter, quam adultera, modò per dolum adulterium sit commissum, i. e. modò sciverit eam, cum qua scortatus est, alterius uxorem esse; nam, ut ex *l. ex lege 43. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* dictum est n. 77. adulterium sine dolo malo non committitur. *Hof. Summ. hic n. 4. Pirhing n. 9. König n. 10.*

Proceditque hoc 1. etiam si talis mu- 88
lier sit publica meretrix; nam si conjugata sit, acculari, & puniri potest, tanquam rea adulterij *l. si uxor 13. §. sed §. in ea 2. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* ubi ad litteram dicitur, sed §. in ea uxore potest maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit. *Gloss. ibid. V. vulgaris. Azor p. 3. l. 3. c. 2. not. 8. Farin. q. 141. n. 84. Pirhing n. 9. cit. Extens. 1. ne,* quæ publica adultera est, minus puniatur, quam mulier, quæ occultè solum adulteratur. Neque obstat, quòd *l. si ea 22. c. h. tit.* dicatur, cum meretrice adultera crimen cessare; nam ibi adulterium accipitur pro Stupro, juxta *Gloss. ibid. V. adulterij.* Conjugatus tamen, accedens ad talem adulteram conjugatam, non potest accusari, ac puniri, tanquam reus adulterij; quia non videtur violasse thorum alienum, ubi nullus est thori pudor, & respectus, sed promiscua, & vulgaris, marito connivente, turpitudine. *Farin. l. cit. n. 85. ubi ait, hodie ita servari in praxi. Quamvis Clar. §. adulterium n. 3. dicat, quòd etiam quoad mulierem meretricem cesset poena, adeoque etiam acculatio criminalis adulterij.*

Procedit 2. ut accusari possit non tan- 89
tùm, qui mœchantur, sed etiam qui quavis ratione quæstum ex adulterio faciunt: quales sunt, qui lenocinium exercent, five prostituunt uxores suas *l. mariti 29. §. qui quæstum 3. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* qui domum scientes præbent, ut adulterium in ea fiat *l. qui domum 8. ff. eod.* item qui prohibitas, & illicitas nuptias contrahunt, ut qui pupillam suam uxorem duxit *l. qui pupillam 7. ff. eod. Hof. Summ. hic n. 4. Pirhing l. cit. extens. 2.*

Est Lenocinium delictum publicum, 90 & committitur prostituendo virgines, uxores, liberos, vel alias feminas, aut earum prostitutionem permittendo. Poena ejus, si liberi à parentibus, aut uxores à maritis prostituuntur, probabiliter est poena gladii *arg. l. ex lege 2. §. lenocij 2. ff. ad Leg. Jul. cit.* Si personæ aliæ, est arbitraria pro qualitate, & circumstantiis delicti modò major, modò minor, veluti præcisio aurium, fustigatio, poena exilii &c. *Constit. crim. Carol. V. art. 123. Haun. tom. 6. tr. 2. n. 369. §. seqq.* ubi plura de Lenocinio videri possunt.

Queritur 9. quanam probatio re 91
quiratur & sufficiat, ut quis condemnari, tanquam reus adulterij, possit? *Ratio dubitandi* est, quia ut criminaliter condemnari aliquis possit, aliàs requiritur, ut is crimen in Judicio confessus, vel de eo per probationes legitimas, & luce meridiana clariores convictus sit. Atqui de adulterio, cum plerumque in locis secre-

tis,

tis, & arbitris, qui de eo testificari possent, remotis, perpetretur, talis probatio haberi non potest, nisi casu, quo constat maritum ultra annum fuisse absentem, vel impotentem ad coitum, ergo his duobus casibus demptis, nulla videtur esse probatio sufficiens.

92 Sed dicendum, ad probationem adulterij sufficere, si in ejus probationem afferantur violentæ, & vehementissimè urgentes præsumptiones, seu tales, quæ ex indicijis, sive actibus, & circumstantiis delicto proximis, & cum eo ordinariè conjunctis sunt ortæ. Sumitur ex *c. maritis 4. b. tit. ibi, Maritis etiam ex suspicionem uxores accusare permissum est*, intellige, non qualicumque, sed hæcenus descripta. Ratio est, quia habita tali præsumptione, jam habetur certitudo moralis perpetrati criminis, & qualis, spectata ejus qualitate, moraliter haberi potest; conf. nullum morale periculum est, ne innocens condemnetur: quod tamen foret, si præsumptio minor sufficeret. Sylv. *V. Adulterium n. 9. Borojus in Rubr. de Judic. n. 20. fin. Menoch. l. 1. de præsumpt. q. 58. n. 3. Mascard. de Probat. concl. 57. n. 6. Sanch. l. 10. de Matr. D. 12. n. 49. § 41. Haun. tom. 6. de J. & J. tr. 2. n. 117. Pirhing hic n. 13. Wiestner n. 52. Reiffenstuel n. 30.*

93 In specie præsumptiones hujusmodi sunt. 1. si solus cum sola, nudus cum nuda, in eodem lecto jacere visus sit, multis locis secretis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis, ut habetur *c. litteris 12. de Præsumpt. Abb. ibid. n. 3. Navar. ad Rubr. de Judic. n. 10. Menoch. l. 5. præsumpt. 41. n. 11. § seqq. Sanch. D. 12. cit. n. 45. Pirhing n. 13. Wiestner n. 53. Reiffenstuel n. 32.* 2. si accusati de adulterio, ut crimini derogarent fidem, obtulerunt consanguinitatem, & nihilominus, conjuge mortuo, inierunt inter se Matrimonium *l. siqui 34. C. ad Leg. Jul. de Adult. Durand. Specul. tit. de Præsumpt. §. 2. n. 4. Menoch. l. cit. n. 7. Pirhing n. 13. Wiestner n. 53. Reiffenstuel n. 33.* 3. si is, qui de crimine adulterij suspectus est, propterea à marito ter in scriptis, & testibus præsentibus monitus est, ut à colloquio, & conversatione cum uxore sua abstineat, & nihilominus, hac denuntiatione insuper habita, in loco suspecto, & ad adulterium idoneo cum ea conversari non desinit *Auth. siquis ei C. ad Leg. Jul. cit. Durand. n. 4. Menoch. n. 9. cum reliquis supra.* Operanturque præsumptiones istæ non tantum, ut ijs habitis, & legitime probatis, procedi possit ad Divortium, & amissionem Dotis, sed etiam ut infligi possit poena criminalis adulterij, ordinaria quidem in duobus posterioribus casibus, extraordinaria saltem

in primo, ut bene advertit Menoch. *l. cit. n. 8. 10. & 15.*

Præter has præsumptiones afferuntur adhuc aliæ quædam. 1. si mulier à marito proprio discedat, & viro de incontinentia suspecto, aut diffamato adhaereat, eique cohabetet. Barbof. *in c. 6. b. tit. n. 6.* 2. si ea, invito, aut infcio marito, clam accedat, & pernoctet in domo viri suspecti. Menoch. *l. cit. n. 23. Pirh. n. 14. Reiffenstuel n. 36.* 3. si absente, aut ignorante marito, ab ejusmodi viris, aut juvenibus clam, & noctu frequenter. Barbof. *Pirh. Reiffenst. l. cit. cum Menoch. l. cit. n. 21.* 4. si inhonestam cum alio consuetudinem jactet, aut litteræ amatoriaræ, ejusmodi consuetudinem confitentes, fuerint repetæ. Menoch. *n. 29. cum cit. §. si vir, & mulier inveniantur soli in loco abdito se mutuo osculantes, & amplexantes. Abb. in c. præterea 27. n. 2. de Testib. Sanch. l. 10. de Matr. D. 12. n. 46. § 47. Pirhing n. 13.* 5. si xenia, & munera sibi invicem miserint. Sanch. *n. 48. Pirh. n. 13. cit. fin.* Sed licet ex his, & similibus actibus magna adulterij fiat præsumptio, nisi tamen alia concurrant adminicula, crimen hoc ad poenam ordinariam infligendam non satis probant. Unde relinquendum erit prudentis Judicis arbitrio, examinare, quam vim probandi in casibus particularibus quævis ex dictis præsumptionibus habeat. Wesenbec. *ad ff. ad Leg. Jul. cit. n. 17. Brunnem. ad Auth. cit. n. 3. & alii ab his relati putant, consulto ferè facturum Judicem, si reo, crimen in Judicio non confesso Ordinariam poenam non irroget.*

Quæritur 10, quis sit Judex competens respectu criminis Adulterij? R. h. videndum, an de eo crimine agatur criminaliter, an civiliter tantum. Si primum, distinguendum est inter poenam Legalem, seu Capitalet, quæ per *l. quamvis 30. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* constituta est, & inter alias, quæ iisdem infligi possunt, & solent. Poenam capitalem Adulteris infligendam solus Judex Sæcularis potest discernere; quia Ecclesiasticus causas sanguinis tractare non potest. Vall. *hic §. 1. n. 5. fin. Schambog. n. 3. Reiffenstuel n. 41.* Cæteras infligere potest etiam Judex Ecclesiasticus prout liquet ex *c. perniciosam 1. de Offic. Ordin. cum enim adulterium injuriam inferat Sacramento, Sacilegium quoddam est, & nominatur, l. quamvis cit. ac proinde erit crimen mixti tori, & inter Judicem Ecclesiasticum, ac Sæcularem locus præventioni dabitur. Abb. *in c. tua 5. de Procurat. n. 6. Clar. §. fin. q. 37. n. 3. Barbof. in l. soluto 2. ff. solut. matr. p. 1. pr. n. 139. Haunold. tom. 5. tr. 1. n. 340. Pirhing hic n. 10. Scham-**

Schambog, n. 3. Wiestner n. 57. Reiffenstuel n. 42.

96 *Si secundum*, distinguendum iterum est, an agatur ad Divortium, & separationem conjugum quoad thorum, & cohabitationem, an verò de causa Dotis, & Donationis propter nuptias. *Si prius* Judex competens est solus Ecclesiasticus c. ad hęc 1. ut lit. non contes. c. tue 5. §. si verò de Procurat. c. porro 3. & c. seq. de Divort. Clar. S. fin. q. 37. n. 3. Covar. p. 2. de Sponsal. c. 7. §. 6. n. 8. Sanch. l. 10. de Matr. D. 8. n. 15. Haun. l. cit. n. 341. Valens. hic §. 1. n. 3. Pirhing n. 10. Schambog, n. 3. Reiffenstuel n. 39. Ratio est, quia tunc agitur de sublata obligatione conjugum quoad thorum, & cohabitationem, quæ cum oriatur ex Matrimonio, quod inter fideles Sacramentum est, Spiritualis est. *Si posterius*, videndum, an de causa Dotis, aut Donationis propter nuptias agatur principaliter, an incidenter solum, quod scilicet causa illius incidat in causam divortii. *Si principaliter* de ea agatur, cognitio illius propria erit fori Secularis. *Si incidenter*, pertinebit & ipsa ad Judicem Ecclesiasticum, ex generali principio, quod Judex, qui competens est respectu causæ principalis, etiam cognoscere possit de incidente, modò is Jurisdictionis, quam causâ incidens exposcit, non sit incapax. Videantur dicta Libr. 2. Tit. 10. n. 8. §. seqq.

57 *Quæritur II.* an vir, qui contra uxorem, aut uxor, quæ contra virum instituit actionem criminalem Adulterii ad publicam ejus punitionem, hoc Judicio finito, agere de adulterio possit civiliter ad divortium instituendum, seu ad thori separationem, & amissionem Dotis, vel Donationis propter nuptias; aut vice versa, finito Judicio Civili, vir uxorem, & hæc virum adulterij criminaliter accusare? *Responsum negativè.* Ita Abb. in c. tue 5. de procurat. n. 5. Sot. in 4. dist. 37. q. un. art. 3. ad fin. Corp. Barbof. ad l. 2. p. 1. pr. n. 138. §. seq. ff. solut. Matr. Sanch. l. 10. de Matr. c. 8. n. 19. Pirhing hic n. 11. & probatur ex l. quod s. cum ff. de Injur. ubi in fine dicitur, *Planè si actum est publico Judicio, denegandum est privatam; similiter ex diverso*, quando scilicet utrumque ad vindictam tendit juxta Gloss. fin. ibid. atqui utraque hæc

actio, ex adulterio competens, tam criminalis, quam civilis, tendit ad punitionem Adulterii, licet prior ad vindictam publicam, posterior ad privatam; nam quamvis Divortium propriè non sit poena, sed prosecutio juris, quod conjux innocens acquisivit ob alterius conjugis adulterium, tamen quoad hanc actionem separatio quoad thorum, & cohabitationem censetur, & appellatur poena, quia ea petitio non pertinet ad compensandum rei familiaris damnum, sed potius instituitur in poenam ingratitude, & fidei conjugalis violatæ: & ideo c. tue cit. fin. actio tendens ad Divortium vocatur *Mixta inter Civilem, & Criminalem*: criminalis enim quodammodo est, quatenus tendit ad Divortium instituendum; Civilis autem, quatenus tendit ad Dotis amissionem, quæ tamen etiam poena quædam est, licet applicanda actori. Sanch. n. 19. cit. fin. Pirhing n. 11.

Aliud verò est dicendum, si insti- 98 tuatur Actio Civilis, directè tendens ad interesse, seu jacturam rei familiaris compensandam; ea enim non præjudicat criminali: & hinc finito uno Judicio, alterum institui potest. Et in hoc sensu intelligenda est l. un. C. quand. Civil. act. Sc. ubi deciditur actionem Civilem non præjudicare criminali; nam Civilem Actionem ibi Imp. appellant eam, quæ est *de re familiaris*, & poenam principaliter non intendit. Porro hoc casu etiam non refert, quænam actio prius intentetur, prout expressè habetur l. un. cit. & hinc si quis alicui furripuit rem suam, potest dominus ejus contra furem agere vel civiliter ad compensationem damni illati, vel post illam obtentam criminaliter ad publicam vindictam, nec una actio per alteram tollitur. Pirhing n. 11. cit. Non potest tamen utraque simul intentari in eodem Judicio, ut notat Gloss. in l. un. cit. v. utraque; quia cum actio criminalis sit dignior, & major, quam Civilis, non possunt simul æquè principaliter cumulari: *æquè principaliter*, inquam; quia nihil impedit, quominus actor, quando principaliter instituit actionem criminalem, accessoriè possit petere compensationem damni in re familiaris. Sanch. l. cit. n. 19. pr.